

Aproximació a l'estudi dels conflictes senyorials a Catalunya (1751-1808)

per Albert Cots i Castañé

En el període comprès entre la darrera dècada del segle XVIII i les primeres del segle XIX la major part de les institucions senyorials que en els països de l'Europa occidental havien estat vigents des de feia molts segles van ser abolides i/o transformades d'una manera definitiva.¹

Un dels aspectes més interessants d'aquest canvi en la societat europea, especialment la rural, on les institucions senyorials predominaven amb més força, és el que fa referència a les possibles raons que el motivaren i, especialment, la qüestió d'en quina mesura la classe política que va decidir-ne la desaparició havia estat influïda per corrents d'opinió existents a l'interior de la seva societat i contraris a la continuïtat d'aquelles institucions.²

Atès que a l'estat espanyol, en el període comprès entre els anys 1811 i 1837, la qüestió senyorial va ser un dels punts de major debat polític i social,³ va semblar d'interès plantejar-se la possibilitat d'estudiar quina havia estat l'actitud dels sectors socials sotmesos a les institucions senyorials envers aquestes, especialment en les dècades anteriors a la primera mesura legislativa liberal sobre senyories de l'any 1811⁴ i, concretament, en el territori del Principat de Catalunya.⁵

L'objectiu últim d'un treball sobre aquesta problemàtica seria estudiar les interrelacions entre el que se'n podria dir «opinió pública» i canvis legislatius,

1. Vid. *L'abolition de la féodalité dans le monde occidental* (París 1971).

2. Vid., especialment, Emmanuel LE ROY LADURIE, *Revoltes et contestations rurales en France, de 1675 à 1788*, «Annales», any 29, núm. 1 (1974), ps. 6-22.

3. Vid. Salvador DE MOXÓ, *La disolución del régimen señorial en España* (Madrid 1965), on l'autor analitza les diferents mesures legislatives sobre senyories de la primera meitat del segle XIX.

4. Vegeu la tesi de llicenciatura d'Albert COTS I CASTAÑÉ, *Aproximació a l'estudi dels conflictes senyorials a Catalunya: 1751-1837*, dirigida pel Dr. Antoni Segura i Mas i llegida a la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona el mes de juny de 1984. Aquest article es basa, en gran part, en l'esmentada tesi de llicenciatura, però s'ha limitat l'àmbit cronològic i s'han incorporat informacions aplegades en noves fonts documentals.

Pel que fa a l'àmbit cronològic, el fet que les fonts documentals utilitzades, a partir del 1808, perdessin representativitat, feren aconsellable centrar-se en el període del qual es tenen informacions més completes. Així, doncs, l'estudi de la conflictivitat senyorial s'inicia l'any 1751 (un any triat a l'atzar) i s'acaba l'any 1808 (al marge del fet que es pugui fer alguna referència qualitativa a dades posteriors a aquest darrer any).

5. Hauria estat molt interessant estudiar, junt amb les comarques del Principat de Catalunya, les de la Catalunya Nord i les de la Franja de Ponent.

però com que només es tractava d'una tesi de llicenciatura, i una investigació tan extensa exigia un esforç molt desproporcionat, es cregué més convenient limitar l'abast de la recerca i intentar una aproximació a les actituds socials contràries a les institucions senyoriales, a través d'un determinat indicador: la conflictivitat senyorial (plets, desacords, aldarulls, etc.).

Com a primer sondeig per tal d'avaluar quina mena de fonts documentals podien ser les més útils de cara a una aproximació global per a tot Catalunya de la conflictivitat senyorial, van ser consultats, per una part, els fons documentals conservats en alguns arxius municipals⁶ i, per l'altra, més d'un centenar de monografies dedicades a la història d'un nombre igual de poblacions catalanes. Els resultats foren decebedors, perquè molts municipis no conserven, pràcticament, documents anteriors al segle XIX i perquè la majoria de les històries de localitats catalanes no fan esment a aquest aspecte de la seva història.

Calgué plantejar-se, doncs, la necessitat de recórrer a alguna mena de font centralitzada que permetés aplegar el màxim possible d'informacions per a tot el territori del Principat. I com que, precisament, la documentació municipal consultada havia permès constatar el fet que, en molts casos, les desavinences entre senyors i universitats, o entre senyors i grups de veïns d'aquestes, s'intentaven resoldre davant d'algun dels òrgans de l'administració reial (la Reial Audiència de Catalunya o la Intendència), per la via d'un litigi judicial o per la via governativa, es decidí consultar els fons documentals d'aquelles dues institucions.

Si bé una part important de llur documentació s'ha perdut, la que es conserva era massa extensa com per pensar consultar-la tota. Tenint en compte la naturalesa d'ambdues institucions i el tipus de competències que els corresponien, s'optà per treballar amb la de la Reial Audiència. Ara bé, s'ha d'advertir que les informacions sobre alguns tipus de conflictes senyoriales —per exemple els relacionats amb pastures o domini i ús d'aigües— només es podran completar treballant amb la documentació que es conserva de la Intendència.

La reial Audiència de Catalunya, en el període estudiat, exercia dues menes de funcions: per una part, era el Tribunal Superior de Catalunya i, per l'altra, juntament amb el capità general, era l'òrgan de govern del Principat (el Reial Acord).

La Reial Audiència de Catalunya, en el període estudiat, exercia dues menes de funcions: per una part, era el tribunal superior de Catalunya i, per l'altra, dimit administratiu del tribunal com ho havia estat el del Reial Acord⁷ i el fet que el fons documental (processos civils i registres) requerís una anàlisi detallada prèvia per tal de determinar-ne la representativitat⁸ feren aconsellable la utilització de documentació governativa com a base documental d'aquesta investigació.

6. Entre els consultats, el més complet i més ben conservat va ser el de Sitges.

7. Vid. Sebastià SOLÉ I COT, *La Governació General del Principat de Catalunya sota el règim de la Nova Planta (1716-1808)*, tesi doctoral inèdita (Facultat de Dret, Universitat Autònoma de Barcelona 1981).

8. Només una part del fons documental dels processos civils de la Reial Audiència de Catalunya dels segles XVI al XIX és accessible a l'investigador. Es tracta d'un fons de 13.547 volums, uns cinc-cents dels quals no són processos. Actualment, un equip coordinat

A partir de les indicacions del treball de S. Solé⁹ s'optà per escollir una de les sèries de registres del Reial Acord, la d'*Expedientes*, perquè s'hi enregistra breument tota la documentació que entrava a la secretaria d'aquest organisme, així com els passos que se seguïen fins a la resolució pertinent de cadascun dels expedients.

L'avantatge fonamental d'aquesta sèrie de registres és que conté una informació sintètica de la documentació que s'adreçava al Reial Acord (memorials de particulars, institucions o collectivitats, despatxos dels organismes de la cort, etc.); per aquesta raó hom hi pot trobar tota mena de referències a conflictes senyorials, tant d'importants i prolongats en el temps com de breus i aïllats, cosa que no s'esdevé de la mateixa manera en les altres sèries de registres governatius, on les informacions, si bé són més extenses, només fan referència als conflictes més importants. A més a més, té l'avantatge que conté força referències a processos civils que desembocaven a l'Audiència o en els consells de la cort (Consell de Castella i Consell d'Hisenda), en la mesura que les parts demanaven còpia de documents conservats a l'Arxiu Reial o que presentaven despatxos dels Consells per tal que l'Acord emetés informes sobre determinades qüestions.

Ara bé, aquesta font documental ofereix també serioses limitacions a l'hora de conèixer amb profunditat el tema de la conflictivitat senyorial. En primer lloc, perquè la immensa majoria dels conflictes datats fan referència, només, a desacords o litigis judicials entre senyors, per una part, i universitats i/o grups de veïns, per l'altra; d'informacions de conflictes entre senyors i particulars gairebé no n'hi ha cap.¹⁰ En segon lloc, perquè hi ha un nombre indeterminat de processos civils de l'Audiència sobre els quals l'esmentada sèrie de registres d'*Expedientes* no diu res. En tercer lloc, perquè les informacions aplegades són molt fraccionades i, generalment, els manca profunditat: així, sovint no és possible determinar la naturalesa i els motius del conflicte, les persones i els sectors socials que hi ha al darrere i la manera com s'acaba resolent.

Una valoració prudent dels avantatges i inconvenients de la documentació utilitzada permet arribar a la conclusió que els resultats del seu buidatge i, per tant, les hipòtesis que es puguin formular a partir d'ells no són sinó una primera

per l'autor d'aquest article està realitzant un banc de dades informatitzat d'una mostra dels processos civils de la Reial Audiència que es conserven a l'Arxiu de la Corona d'Aragó de Barcelona. Una explicació del projecte de banc de dades la trobareu a Albert COTS i CASTAÑÉ i Miquel TRIAS i SAGNIER, *L'ús de la informàtica en l'estudi de les fonts documentals: el projecte d'arxiu informatitzat dels processos civils de la Reial Audiència de Catalunya (del segle XVII el segle XIX)*, «Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya» (Barcelona 1984), ps. 349-358.

9. *Vid.*, S. SOLÉ, *op. cit.*, ps. 71-76. A la mateixa pàgina 76 diu: «En síntesi, els registres d'Expedients són uns registres, en el sentit més propi de la paraula, de tots els expedients governatius vistos per l'Acord, amb la finalitat de deixar-ne constància i de proporcionar amb facilitat als ministres i a la Secretaria els antecedents d'un expedient o d'una matèria determinada.»

10. La consulta de documentació judicial (tant processos com registres) ha permès constatar l'existència de plets entre senyors i particulars. En el futur caldrà, doncs, estudiar-los i contrastar els resultats de llur anàlisi amb les conclusions del present treball.

aproximació al tema, a l'espera de nous treballs basats en altres tipus de documentació.¹¹

Actualment es disposa de diferents investigacions i reflexions sobre el món senyorial en la Catalunya dels segles XVIII i principis del XIX,¹² però encara hi ha molts aspectes que només són coneguts parcialment, almenys per a tot el Principat, especialment pel que fa referència a l'extensió dels drets senyorials (tant en relació amb el domini directe sobre la terra, com amb la districtualitat de forns i molins, com amb altres menes de drets) i a l'estimació del pes amb què gravaven les economies dels sectors de la població que hi estaven sotmesos.

Si hom atén els drets judicial-administratius dels senyors, és a dir, la facultat de nomenament de càrrecs públics, judicials i/o administratius, com batlles, procuradors jurisdiccionals i, a vegades, regidors,¹³ i la seva distribució a nivell de tot Catalunya, es pot constatar que, l'any 1765, en el 74,45 % dels termes municipals aquells drets judicial-administratius, també coneguts com a jurisdiccionals, eren en mans dels senyors (laics i/o eclesiàstics), que només en un 22,67 % pertanyien a la jurisdicció reial i que un nombre molt reduït, el 2,68 %, eren de jurisdicció compartida entre el rei i un o més senyors. L'any 1807 la situació havia canviat ben poc.¹⁴

11. L'estudi dels processos civils vertents a la Reial Audiència de Catalunya només serà útil si se'n pot determinar, amb el major grau d'aproximació possible, la representativitat. Un treball modèlic, en aquest sentit, és la investigació de Filippo Ranieri, *Recht und Gesellschaft im Zeitalter der Rezeption (Dret i societat a l'època de la Recepció)* (Frankfurt-am-Main 1983, en premsa), en què l'autor estudia l'activitat del Reichskammergericht (tribunal superior d'apel·lacions de l'Imperi Sacre Romà) el segle XVI, a partir d'una mostra dels processos vertents davant d'aquest tribunal. Vegeu, també, sobre el tema un article del mateix autor a *Die Inanspruchnahme des Reichskammergerichts in den ersten Jahrzehnten seiner Tätigkeit (La utilització del «Reichskammergericht» en els primers decenniis de la seva activitat)*, *«Zeitschrift für Neuere Rechtsgeschichte»*, núms. 3/4, 1982, ps. 113 a 131.

12. *Vid.*, darrerament, *Renda i producció agràries (segles XVI-XVIII) a Catalunya: l'Alt Urgell, el Tarragonès, la Conca de Barberà, el Baix Empordà*, tesi doctoral inèdita de Montserrat Duran (Universitat Autònoma de Barcelona 1984).

13. Vegeu, al mapa 1, la distribució dels termes municipals de Catalunya segons el tipus de jurisdicció a què pertanyien. Les informacions que n'han permès l'elaboració s'han extret del registre corresponent a l'any 1765 de la sèrie de «Nombraments», Arxiu de la Corona d'Aragó (a partir d'ara, ACA), fons de la Reial Audiència de Catalunya (RAC), registre 968. En aquesta sèrie de registres consten, any darrera any, totes les quadres, pobles, viles i ciutats de Catalunya que tenien universitat, a qui pertanyia llur jurisdicció i els noms de les persones i els càrrecs per als quals eren nomenades.

14. ACA, RAC, registre 1253 (de la sèrie de «Nombraments», any 1807). Entre el 1765 i el 1807 canviaren de jurisdicció, només, cinquanta-un termes municipals: vint-i-quatre passaren de la jurisdicció senyorial a la reial per plets de reincorporació resolts en contra dels senyors (els capítols de canonges de Sant Joan de les Abadesses i de Girona i el monestir de Poblet); nou passaren a la jurisdicció reial per la confiscació dels béns de la Companyia de Jesús; vuit jurisdiccions més, que pertanyien al comte d'Erill i que estaven segrestades l'any 1765, havien estat retornades a aquest comte l'any 1807; finalment, hi ha un grup de deu casos més, molt diversos (de l'administració reial a la jurisdicció senyorial, o a la inversa) i dels quals no se sap la raó del canvi. Tenint en compte les dades que s'exposen a continuació, el nombre de jurisdiccions pertanyents a l'administració reial augmentà, només, en un 1,32 %.

Si es té en compte la distribució de la població entre els diferents tipus de jurisdicció, també era majoritària la que vivia en termes municipals de senyors jurisdiccional¹⁵.

I si es té present que al llarg dels cinquanta-vuit anys estudiats les pugnes entre senyors i determinats sectors de les localitats que es trobaven sota el seu domini eren molts freqüents¹⁶ i que després del 1814, quan es confirmà l'abolició dels drets judicials-administratius,¹⁷ es féu patent que els senyors havien perdut la capacitat de controlar directament la vida local,¹⁸ es manifesta d'una manera clara que la senyoria, a nivell jurisdiccional, no era quelcom que es pugui consi-

	1765	1807
nombre total de termes municipals de Catalunya. . .	1.989	1.992
nombre de termes de jurisdicció reial	451 (22,67 %)	478 (23,99 %)
nombre de termes de jurisdicció compartida (rei/senyor)	57 (2,86 %)	57 (2,86 %)
nombre de termes de jurisdicció senyorial	1.481 (74,45 %)	1.457 (73,14 %)

15. Hom no disposa de dades demogràfiques per als anys 1765 i 1807; per això s'han fet servir els censos de població dels anys 1718 i 1787. Aplicant a aquests censos la distribució de jurisdiccions segons les dades del 1765 i del 1807, respectivament, i deixant de costat la problemàtica de la fiabilitat d'aquells censos, la distribució de població segons el tipus de jurisdicció era la següent:

	1718	1787	taxa d'increment (1718 = 100 %)
població de Catalunya *			
població de jurisdicció reial	158.545 (40,95 %)	355.473 (42,04 %)	224,20 %
població de jurisdicció compartida (rei/senyor).	8.117 (2,09 %)	21.364 (2,52 %)	263,20 %
població de jurisdicció senyorial.	220.495 (56,95 %)	468.719 (55,43 %)	212,57 %

Es possible, doncs, emetre la hipòtesi que l'existència de localitats sotmeses a jurisdicció senyorial no afectà l'increment demogràfic del segle XVIII.

* Cal tenir present que en aquestes quantitats no s'ha tingut en compte la població de la Vall d'Aran i del corregiment de Tortosa, perquè en els censos només consten les quantitats absolutes d'aquestes contrades, sense que estiguin detallades per localitats. Totes les dades s'han extret del volum III de *Catalunya dins l'Espanya moderna* de Pierre Vilar (Barcelona 1975), ps. 141-181.

16. Hi ha documentades dotzenes de conflictes sobre nomenament de càrrecs del comú, aparentment no relacionats amb d'altres conflictes senyorials i que fan referència, especialment, a l'oposició a la reelecció de batlles per part dels senyors (s'havien de canviar cada dos anys) i als desacords sobre la presentació de ternes per les universitats.

17. Ferran VII, per reial cèdula del 15 de setembre de 1814, reintegrà els senyors en la percepció de les seves rendes i prestacions, però no en les seves facultats judicial-administratives, que passaren a l'administració reial.

18. L'any 1825 els batlles de Santa Fe, Sant Guim de la Plana, Briansó i Bollidor van ser acusats pels perceptors de delmes i altres drets dominicals de recolzar els particulars que es resistien a satisfer-los, en la mesura que aquells es negaven a administrar justícia (ACA, RAC, registre 1424, foli 270v). Des de l'any 1811 hom troba a la sèrie de registres d'«Expedientes» d'altres acusacions similars contra els batlles de diferents localitats.

derar com a «superstructural», sinó que era un element fonamental del poder dels senyors i que aquest poder senyorial era considerable en molts aspectes de la societat catalana de l'època.¹⁹

Tenint presents aquestes consideracions generals, cal assenyalar, abans d'entrar de ple en els resultats de la investigació, que, malgrat que un treball que pretengui analitzar el tema de la conflictivitat senyorial té una especificitat pròpia, no s'ha d'oblidar que el fet d'aïllar els conflictes senyorials de la restant xarxa de conflictes que tingueren lloc en el mateix període de temps és el resultat d'una operació merament acadèmica: hi ha constància que en alguns casos les disputes entre senyors, per una part, i comuns i/o grups de veïns, per l'altra, es desenvoluparen en interrelació amb altres menes de conflictes socials i, o bé no es tractava de veritables conflictes senyorials,²⁰ o bé els seus orígens i desenvolupament derivaven de problemàtiques no relacionades directament amb el món senyorial.²¹

Ara bé, el nombre de conflictes datats que fan referència directa al món senyorial és prou nombrós com per a reflexionar sobre les seves característiques i significat històric.

D'entrada, cal assenyalar que no hi ha indicis que permetin pensar en l'existència de moviments antisenyorials de caire violent, a l'estil dels datats al País Valencià a principis del segle XIX per M. Ardit.²² Però sí que han estat trobades nombroses referències a violències i desordres públics de caire molt divers, si bé una de les seves característiques comunes és que no sobrepassen el marc local. Pel que fa a les seves motivacions, en termes generals n'hi ha de dos tipus: respostes puntuals d'un sector de la població davant d'actuacions senyo-

19. No s'ha d'oblidar, però, que no sempre coincidien en un mateix senyor el domini directe sobre la terra (i/o altres drets econòmics) i les facultats judicial-administratives. Però, quan era així, realment tenia un poder considerable.

20. Així, per exemple, el plet iniciat a la Reial Audiència de Catalunya per Oleguer Guitart, comerciant de Barcelona i senyor del terme d'Enfesta i quadra de Mantalí (que havia comprat uns anys enrera), el 9 de juliol de 1760, contra quatre pagesos d'Enfesta i un de Calaf en què demanava que aquests fossin condemnats a «... *haber de pagar y satisfacer a mi principal la entera décima de todos los granos y frutos que se cogen en dicho lugar y quadra, y los censos de dinero, gallinas y demás junto con todo lo vencido y al mismo tiempo hacer las servitudes de los jornales de siembra, vendimia y demás explicado...*» (ACA, fons de Processos Civils de la RAC, número 121, foli 1), que sembla, exclusivament, un conflicte senyorial entre un senyor i uns pagesos de la seva senyoria, és fonamentalment un conflicte entre l'esmentat Oleguer Guitart i Dona Teresa Perpinyà i Nuix, castlana del terme de Calonge de Segarra i quadra de Mantalí, atès que ambdós senyors es disputen el dret a percebre el delme dels pagesos i terratinents de l'esmentada quadra.

21. Aquest és el cas, per exemple, de les oposicions a alguns procuradors jurisdiccionals, en què el problema apareix com a fruit de llurs actuacions personals. Molts pobles de la Terra Alta, que eren en senyoria de l'orde de Sant Joan, s'oposaren fortament al procurador jurisdiccional d'aquest orde, Pere Joaquim Alcoriza, a finals del segle XVIII i principis del segle XIX, per les seves pretensions de presidir les reunions de les universitats, pel fet de tenir una vintena de dependents seus entre els quals girarien els càrrecs de la universitat de Batea i per una qüestió relacionada amb l'apropiació de les aigües d'un riu (ACA, RAC, registre 1214, foli 414v i registre 1222, foli 180 v). Aquest personatge, l'any 1820, arribà a ser un dels set vocals de la Diputació de Catalunya (ACA, RAC, registre 1418, foli 143v).

22. *Vid.* Manuel ARDIT LUCAS, *Revolución liberal y revuelta campesina* (Barcelona 1977), ps. 106-119.

rials que eren considerades injustes o opressives i expressions momentànies de còlera emmarcades dins d'un conflicte senyorial més general.²³

Aquestes violències i desordres públics s'han d'entendre com un dels exponents del que es podria anomenar una intensa vida pública de la Catalunya del període estudiat. En aquells anys s'estava produint una considerable transformació de la societat catalana a tots els nivells, però especialment en el del creixement de població i en el de les transformacions econòmiques i socials. Aquest salt cap endavant es manifesta en la constant complexitat de la vida pública, la qual hom pot veure reflectida en el creixement continuat del nombre d'expedients oberts per la secretaria del Reial Acord arran de les peticions o queixes que particulars i corporacions anaven presentant, creixement que es palesa de manera clara a partir de la dècada dels anys seixanta del segle XVIII.

Així, hom pot observar que els nombrosos conflictes socials que tingueren lloc a la Catalunya d'aquelles dècades, tant senyorials com d'altres menes (sobre delimitació de termes municipals, sobre apropiació indeguda de terres comunals, sobre ús de pastures entre ramaders i pagesos, sobre durada de contractes agraris), anaren molt sovint acompanyats d'aldarulls,²⁴ de reunions secretes de les

23. A Solsona, l'any 1757, tingué lloc una manifestació de dones, encapçalada per la universitat, que anà davant del palau episcopal a demanar que el bisbe obrís els tres forns de coure pa, car, per la carestia de la llenya, només n'havia arrendat dos i no donaven l'abast per a cobrir les necessitats de la població. Ni abans ni després d'aquest any no hi ha cap més referència a aquesta problemàtica (ACA, RAC, registre 513, foli 418).

L'any 1784 un veí de Guimerà, pagès, s'adreçà a la Sala del Crim de la Reial Audiència i exposà que «... con motivo de haberse procedido a la cabrevación de los redditos, derechos y emolumentos expectantes al Muy Ilustre Duque de Híjar en el citado lugar y término de Guimerà, como a Señor Jurisdiccional y Campal del mismo, empezaron varios individuos del propio pueblo, a atribuir aquella diligencia al exponente, o complicidad en ella, fundados en que se halla Procurador de dicho Muy Ilustre Duque, y a manifestarle tal quimera, y odio, como que entre otras moñas, y burlas, que seguidamente experimentó, fue la de una canción... que compusieron, y cantaban en voz alta por las intermediaciones de la villa...». Segons la versió del sollicitant, un dels autors de la cançó «... llegó al extremo de insultar en el día diez y ocho del citado mes de julio, cara a cara, a Josep Pont, hijo del exponente y Subbaile de la propia Villa...». A partir d'aquest fet, s'originà una discussió que anà pujant de to, fins que l'esmentat sots-batlle pretengué endur-se a la presó el veí que s'havia alterat més, «... En cuia ocasión fue cuando ... sacando luego un Instrumento de corte, llamado Falsó o Podall, que llevaba oculto en el Pecho ... no sólo le hizo resistencia, sí que le descargó un golpe, que si bien procuró evitar el Sosbaile, inclinando el cuerpo, no pudo conseguirlo del todo, pues llegó a alcanzarle en el extremo de un dedo de su mano derecha, ... y seguidamente pegó tras del otro hijo del exponente Ramon Pont, llevando siempre levantado aquel instrumento, hasta que metiéndose el nombrado Ramon en una casa, detuvieron en su entrada al referido Minguellà dos Mugerres, que allá havia y otros que acudieron» (ACA, RAC, registre 859, folis 114-120).

24. L'any 1756, a Sant Cristòfol de Campdevàdol, uns veïns provocaren uns aldarulls en les terres d'uns pagesos propietaris perquè els primers pretenien que aquestes terres eren comunals (ACA, RAC, registre 513, foli 115). L'any 1788, a Lloret, el fet que el sots-delegat de Marina, a instància del capítol de canonges de la seu de Girona, passés a fer complir diferents disposicions règies per tal que els veïns paguessin a l'esmentat capítol uns drets sobre el peix, provocà que «... algunas mujeres se alterasen y acompañadas de varios forasteros llamados cerdans se conmoviesen gritando que no pagasen» (ACA, RAC, registre 935, foli 129).

parcialitats o partits que els dirigien,²⁵ de recollides de signatures o de pasquins que eren penjats a les places i carrers de les poblacions afectades.²⁶ I el fet que Catalunya, entre el 1714 i el 1775 i entre el 1797 i el 1799, estigués sotmesa al govern autoritari dels capitans generals, i de l'exèrcit en general,²⁷ no frenà l'expressió pública i oberta de les contradiccions i divergències d'interessos de la societat catalana.

És cert que tots aquests fenòmens no eren nous i que molts d'ells s'havien iniciat en els segles anteriors, segles que també havien vist desordres públics molt més generalitzats i violents que els esmentats per al segle XVIII. Però també és cert que el control de l'administració reial, o, més ben dit, de l'exèrcit, sobre la societat catalana fou molt fort en la major part d'aquest segle: no s'ha d'oblidar que tots els càrrecs municipals que no eren nomenats pels senyors, eren nomenats per l'Audiència,²⁸ que fins ben entrada la segona meitat de segle estaven prohibides les reunions de més de tres persones i que quan s'autoritza el dret a reunir-se s'exigí el consentiment previ del Reial Acord.²⁹

És en aquest teixit social tan divers i complex on s'han de situar els conflictes senyorials estudiats. D'aquesta manera es pretén evitar que hom es pugui formar una imatge exagerada del seu pes dins de la xarxa de conflictes socials coetanis o que hom els pugui prendre com l'única mena de conflictes que es produïren aquells anys.

Entre el 1751 i el 1808 han estat identificats 345 pobles de Catalunya amb conflictes senyorials; aquesta darrera expressió, però, cobreix un ventall molt ampli de casos, que van des dels més profunds (plets de reincorporació a la corona de la jurisdicció i dels drets dominicals)³⁰ als, aparentment, més superfi-

25. L'any 1777 els regidors de Calaf s'oposaren al batlle nomenat pel duc de Medinaceli. D'aquest any hi ha referències a reunions secretes de les parcialitats del poble i a recollides de signatures per a donar suport a llurs pretensions (ACA, RAC, registre 924, foli 142).

26. A Igualada, l'any 1771, aparegueren pasquins contra els regidors proposats per a l'any següent (ACA, RAC, registre 918, foli 793). I a Reus, l'any 1807, també aparegueren molts pasquins. La referència no indica quin era el problema de fons (ACA, RAC, registre 1227, foli 519), però en aquell any hi havia un conflicte entre el capítol de canonges de la seu de Tarragona i veïns del poble, perquè aquests pretenien construir lliurement forns de coure pa. Aquest conflicte es troba datat per primer cop l'any 1791, quan els amos dels dotze forns establerts pel capítol s'oposaren que un particular deixés usar el seu forn a d'altres veïns. Segons aquells amos, des de l'any 1186 s'havien anat enderrocant tots els forns construïts clandestinament (ACA, RAC, registre 1211, foli 138).

27. Sobre la intromissió de l'administració militar en el camp de l'administració civil en els segles XVIII i XIX, vegeu, per a Catalunya, S. SOLÉ, *op. cit.*, i, per a tot l'estat espanyol, Manuel BALLBÉ, *Orden público y militarismo en la España constitucional (1812-1983)* (Madrid 1983).

28. Sobre el règim municipal català, *vid.* Josep M. TORRAS I RIBÉ, *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808)* (Barcelona 1983).

29. Vegeu un dels molts casos de sollicituds de juntes generals de veïns d'una localitat per a resoldre allò pertinent sobre un conflicte amb el seu senyor, a ACA, RAC, registre 932, foli 214 (en aquest cas es tracta d'una petició que feren uns pagesos de Gavà l'any 1785).

30. Els pobles en què s'emprengué el camí del plet de reincorporació a la corona per a desfer-se del domini senyorial, és a dir, dels drets dominicals i/o del domini jurisdiccional, no foren molt nombrosos. Cal tenir present, però, que aquesta iniciativa comportava unes despeses molt elevades i l'èxit no estava garantit. A partir de la sèrie de registres d'«Expe-

cials (hi ha documentat un ventall molt divers de queixes per «abusos», en uns casos presentades pels senyors i en d'altres per les universitats i/o particulars).

En 39 dels 345 pobles esmentats no s'ha pogut determinar sobre quin tema tractava el conflicte i, per tant, han estat deixats de costat a l'hora de quantificar els resultats.

Dels 306 pobles restants, les informacions, a part el fet de ser molt fragmentades, són ben poc uniformes. Aquesta, potser, és una de les conclusions més importants del treball. S'estudiï l'aspecte que s'estudiï, el ventall de situacions que s'ofereixen és enormement ampli, i, almenys amb les informacions recollides, no sembla possible poder establir correlacions entre variables com ara drets a què fan referència els conflictes i llur localització geogràfica i/o períodes en què tenen lloc.³¹

En tot cas, es poden destacar tres conclusions generals:

- En la gran majoria dels pobles en què hi ha datats conflictes senyorials, aquests només tenen relació amb un aspecte concret del domini del senyor (la districtualitat d'un molí, el dret a nomenar càrrecs del comú sense haver-se d'atenir a la terna proposada pels càrrecs sortints, el domini directe del terme municipal, etc.); els altres aspectes del domini senyorial no són afectats pel que és objecte de litigi, de manera que es pot estar pledejant sobre una determinada prestació i al mateix temps es pot estar pagant el delme per part de tots els qui estan obligats a satisfer-lo. Certament, hi ha alguns casos en què sectors importants de determinades poblacions posen en qüestió el domini senyorial complet, i el seu estudi en profunditat seria força interessant; però aquests casos no són representatius del que s'esdevé a la majoria de les poblacions amb conflictes identificats com a senyorials.
- Si bé en un cert nombre de pobles de jurisdicció reial (concretament, 42) es tenen referències de conflictes senyorials (aquests 42 pobles representen el 9,31 % dels termes de jurisdicció reial), la majoria dels conflictes tenen lloc en pobles de jurisdicció senyorial (el nombre de pobles afectats són 257, que representen el 17,35 % dels termes de jurisdicció senyorial). Els casos datats en pobles de jurisdicció compartida són molt pocs: només set.
- Si els conflictes es classifiquen segons el tipus d'institució senyorial a què fan referència (econòmiques, jurisdiccionals, o les dues alhora), es

dientes» s'han datat 31 localitats on tots o una part dels seus habitants seguien un litigi d'aquest tipus; de tots aquests casos, només 14 semblen haver aconseguit el seu objectiu abans del 1808, si bé, possiblement, hagueren de satisfer al seu senyor la quantitat per la qual la corona havia alienat, en el seu moment, els drets sobre la localitat i el terme. Molts d'aquests litigis s'anaven desenvolupant, intermitentment, de feia segles, i els casos en què la reincorporació es féu efectiva a finals del segle XVIII afectaren, únicament, senyors eclesiàstics (vegeu la nota 14).

31. En relació amb la qüestió de la diversitat de característiques d'un moviment social *vid.* E. J. HORSBAMM i George RUDÉ, *Captain Swing* (Hardmondsworth, Middlesex, 1973). Malgrat que la problemàtica que s'estudia en aquest llibre sigui molt diferent de la del present treball, hi ha moltes reflexions de gran interès.

comprova que en el 51,30 % dels casos les afectades són, exclusivament, les primeres (és a dir, les econòmiques); que en el 28,10 % dels casos són les segones (les jurisdiccionals); i que en el 20,58 % del casos són les dues al mateix temps. Dins de cadascun d'aquests grups no hi ha drets senyorials concrets que sobresurtin en relació amb els altres per concentrar un major nombre de conflictes, si bé el delme i tots aquells drets relacionats amb la universitat i la vida comunal (arrendaments del comú, pastures, aigües, o boscos, entre d'altres) despunten una mica per sobre dels altres com a drets més conflictius.

Des de la perspectiva de la distribució en el temps dels conflictes, i amb totes les precaucions que exigeix el fet d'haver treballat amb una única mena de fonts documentals, es poden observar dues coses:³²

- La primera, que les primeres referències documentades de conflictes senyorials econòmics tendeixen a anar augmentant entre l'any 1751 i l'any 1787, si bé no d'una manera gradual i continuada; que, precisament, en els anys centrals de la dècada dels anys vuitanta —abans, doncs, de la Revolució Francesa de 1789— és quan la conflictivitat és més accentuada; i que aquesta decau a la dècada dels anys noranta i tendeix a augmentar, de nou, a principis del segle XIX.
- La segona, que les primeres referències de conflictes senyorials jurisdiccionals també tendeixen a augmentar en les primeres dècades de la segona meitat del segle XVIII, si bé no d'una manera tan clara com en el cas anterior; i que els períodes més conflictius són la dècada dels anys vuitanta i principis de la dels noranta, junt amb alguns dels primers anys del segle XIX.

Finalment, si hom observa la distribució en l'espai dels conflictes senyorials³³ es fa patent que dues zones de Catalunya concentren la gran majoria dels diferents tipus de conflictes: la més important correspon a les comarques occidentals de la Depressió Central i a les contrades més properes (especialment, cal esmentar la Noguera, la Segarra, l'Urgell, el Segrià, les Garrigues i la Conca de Barberà); la segona correspon a la franja litoral i pre-litoral, entre el Baix Penedès i el Rosselló.

32. Per les característiques, ja explicades, de la sèrie de registres d'«Expedientes», no es disposa de les dates d'inici i fi dels conflictes, sinó, només, de referències d'un o més moments del seu desenvolupament.

Tenint en compte aquesta observació, vegeu el gràfic 1 i el gràfic 2, en què hom pot observar, per una part, els anys de les primeres referències documentades dels conflictes (ratlles contínues) i, per l'altra, les referències de conflictes documentats anteriorment (ratlles discontinües).

33. Vegeu el mapa 2 i el mapa 3. Malgrat que la diferenciació entre drets senyorials econòmics i jurisdiccionals sigui molt matisable, s'ha preferit representar, per separat, els conflictes que afecten l'un i l'altre tipus de drets. En els casos de les localitats amb conflictes dels dos tipus, s'han representat en ambdós mapes. L'objectiu d'aquesta distinció era comprovar si hi havia tendència a una localització geogràfica diferent segons un tipus o un altre de drets senyorials afectats. El resultat és que, en termes generals, no és així: les zones més afectades per un tipus de drets ho són, també, per l'altre.

Aquestes primeres conclusions generals, si bé permeten tenir una visió de conjunt del tema de la conflictivitat senyorial, no són, ni de bon tros, suficients per a entendre el fenomen estudiat. I, a més a més, obren nous interrogants, a molts dels quals no és possible, de moment, trobar una resposta.

D'entrada cal dir que, després d'haver consultat, a l'atzar, alguns registres i processos civils de l'Audiència judicial, s'ha pogut comprovar que hi ha més conflictes senyorials que els datats a la documentació del Reial Acord i que, per tant, la conflictivitat senyorial degué ser més nombrosa que no s'ha calculat.³⁴

Una altra qüestió a la qual tampoc no es pot donar una resposta clara és la que té relació amb l'existència o no de precedents en els conflictes. De fet, hi ha constància que en algunes localitats la conflictivitat provenia de molt antic,³⁵ si bé s'anava manifestant, només, intermitentment. Molts d'aquests casos coincideixen, precisament, amb aquelles localitats en què els conflictes són més intensos i en què afecten la major part dels aspectes del domini senyorial. El que seria important de saber, però, és si els aproximadament 500 conflictes datats (i localitzats en 345 poblacions) són majoritàriament «nous» o si són simples repeticions de velles problemàtiques.

Una de les hipòtesis que van ésser formulades a les «Conclusions» de la tesi de llicenciatura, i que val la pena reprendre com a possible interpretació general de les dades empíriques aplegades, fou que l'increment dels conflictes senyorials, en la mesura que van ser tan diferents, es podria explicar com el resultat d'un canvi de mentalitat d'un sector important de població en unes zones determinades de Catalunya, de manera que s'anà incrementant la no acceptació d'innovacions en la manera de satisfer els drets dominicals o en els productes que eren gravats per aquests,³⁶ que augmentà el rebuig a certs tipus d'intervenció senyorial en la vida pública local³⁷ i, fins i tot, que s'estengué l'actitud d'oposar-se a con-

34. Vegeu la nota 10. També s'han documentat d'altres conflictes entre senyors i universitats, que hom no pot trobar documentats a la sèrie de registres d'«Expedientes». Vegeu-ne un exemple a la nota 38.

35. Aquest és el cas de Sitges, per exemple, on el plet de reincorporació a la corona ja es prosseguia els segles XVI i XVII. Sobre el plet en aquests dos segles, *vid.* Josep CARBONELL i GENER, *Sitges la Reial* (Sitges 1965).

I també és el cas de Ripoll. Sobre els antecedents dels conflictes entre aquesta vila i el monestir homònim, *vid.* Josep M. TORRAS i RIBÉ, *Aproximació a l'estudi del domini baronial del monestir de Ripoll (1266-1711)*, «Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya» (Barcelona 1984), ps. 203-209.

36. Entre els diferents casos d'oposició que en deien «innovacions», es pot esmentar que, l'any 1784, la confraria de pagesos de Lleida demanà permís per a fer una junta general per tal de parlar dels canvis o innovacions que pretenia introduir el capítol de canonges de Lleida en la manera de lliurar el delme (ACA, RAC, reg. 931, folis 311 i 379).

37. La primera referència a un conflicte entre el procurador jurisdiccional del duc de Medinaceli a Cardona i els regidors d'aquesta vila sobre les competències del primer és del 1768: a partir d'aquest any els regidors s'oposaren sistemàticament a la intervenció d'aquell procurador jurisdiccional en molts dels assumptes públics de la universitat, com la presidència de les reunions dels regidors i del batlle, l'autorització de balls públics i d'altres (ACA, RAC, registre 915, foli 755).

tinuar satisfent o reconeixent drets senyorials que procedien de molt antic.³⁸

Per demostrar aquesta hipòtesi, entre altres coses, caldria aclarir si els conflictes senyorials documentats en aquelles dècades eren «nous» realment», és a dir, si reflectien un nou tipus d'actitud envers les institucions senyorials. S'ha de tenir present, però, que moltes de les argumentacions en què es basaven les universitats i/o grups de veïns, abans del 1808, per a defensar les seves pretensions es movien dins d'un marc jurídic completament tradicional; així, s'allegava que el senyor no disposava de títols legítims per a exercir una determinada facultat,³⁹ s'invocava, també, la defensa de les llibertats i drets públics o la defensa dels privilegis veïnals,⁴⁰ i, molt sovint, s'argumentava que la pretensió del senyor era una innovació o que, tot i acceptar el dret del senyor, aquest comportava molts perjudicis materials.⁴¹

És a dir, que potser s'estava produint un canvi d'actitud col·lectiva en relació amb els drets senyorials, però des de posicions que no tenien res a veure amb la nova ideologia posterior al decret del 1811, com quan uns pagesos de Gelida i Masquefa, l'any 1816, demanaren al Consell de Castella l'exempció de pagar drets i prestacions com la tasca, la jova, el dret de tragi, les acaptes i altres, perquè eren arbitràries i restes de l'antic dret feudal.⁴²

Paral·lelament amb el problema d'explicar per què tendeix a incrementar-se la conflictivitat senyorial en els períodes que s'han indicat, hi ha la qüestió de per què la conflictivitat sembla concentrar-se a les zones de Catalunya també assenyalades. Com ja s'ha dit anteriorment, aquest fenomen no té relació amb variables de tipus general relacionades amb el nivell de desenvolupament econòmic: les comarques afectades són ben diverses pel que fa als conreus i al possible nivell d'integració en els tràfecs mercantils. Per aquesta raó, si les zones on hi ha més conflictes identificats com a senyorials es confirmen amb la consulta de noves fonts documentals, es confirmaran, al mateix temps, com a mínim, tres afirmacions que, en aquest moment, cal entendre com a hipòtesis: la primera, que no hi ha cap relació entre densitat del domini senyorial, almenys a nivell judicial-administratiu, que és el que s'ha pogut quantificar, i conflictes

38. Aquest és el cas, per exemple, del plet que el monestir de Vallbona de les Monges inicià, l'any 1788, a la Reial Audiència de Catalunya en contra de la universitat d'Almenar perquè des de l'any 1769 aquesta no li satisfia un cens anual de 40 lliures que percebia de temps immemorial (ACA, RAC, registre 795, folis 364-366).

39. L'any 1768 els regidors i els altres càrrecs de la universitat de Llinars del Vallès acusaren el marquès de Rubí, senyor directe i alodial, d'haver-se apropiat els emoluments del comú i d'haver format les tabes i els arrendaments del forn i de la taverna, i demanaren al Reial Acord que se l'obligués a presentar els títols pels quals ho feia (ACA, RAC, registre 915, foli 103).

40. La universitat de Sant Llorenç de Morunys, l'any 1791, s'oposà a admetre el duc de Medinaceli com a senyor, perquè aquest es negava a reconèixer els privilegis i immunitats del poble (ACA, RAC, registre 1211, foli 341v). I els veïns d'Anglesola, que l'any 1780 s'oposaren a un establiment emfitèutic fet pel senyor, el comte de Peralada, «... *conducidos de su celo y obligación patriótica* ...» demanaren permís per a imposar-se un gravamen que subministrés les coses suficients per a defensar «... *las libertades y derechos públicos* ...» (ACA, RAC, registre 577, folis 164-167). Com aquests casos, n'hi ha molts més.

41. Vegeu la nota 71.

42. ACA, RAC, registre 1414, foli 565.

senyorials;⁴³ la segona, que tampoc no hi ha cap relació entre zones de major o menor desenvolupament econòmic i zones on predominen els conflictes senyorials;⁴⁴ i la tercera, com a conseqüència de l'anterior —encara que a un nivell més general que no té a veure directament amb la conflictivitat senyorial—, que l'existència d'institucions senyorials, de qualsevol mena, no fou un fre per al creixement econòmic i social, almenys en el període estudiat.⁴⁵

En el cas que es confirmés aquesta darrera hipòtesi, hom es podria plantejar la possibilitat que en els segles anteriors s'esdevingués el mateix. Però limitant la validesa de la hipòtesi al període 1751-1808, la conclusió última a què caldria arribar és que les estructures socials senyorials serien variables independents en relació amb les transformacions econòmico-socials de la Catalunya d'aquelles dècades. Insistent en el que s'ha dit en les notes anteriors sobre el cas de Reus i posant per exemple aquesta localitat com a cas molt representatiu i il·lustratiu del que s'està tractant, no hi ha constància documental de conflictes o disputes en què el tema central o secundari sigui el fet que les institucions senyorials fossin un impediment per al desenvolupament econòmic que tingué lloc en aquella localitat a la segona meitat del segle XVIII. ¿Per què, llavors, augmentà la conflictivitat senyorial a Catalunya? ¿I quins foren els grups socials que s'enfrontaren amb els senyors?

Aquesta és una de les preguntes més difícils de respondre de tot el treball, perquè la documentació és ben escassa en informacions que permetin aclarir-ho. En primer lloc, cal assenyalar que els conflictes datats fan referència, en la seva major part, a disputes entre senyors i universitats. Ara bé, ni sempre els membres d'aquestes actuaven d'acord, ni les seves iniciatives enfront dels senyors tenien necessàriament el suport de la majoria de la població de la localitat afectada.

La diversitat de situacions en aquest camp és tan extensa com en els altres ja analitzats, i qualsevol visió d'aquesta problemàtica que parteixi del pressupòsit d'un front comú de la majoria de la població enfront del senyor podria ser qualificada de simplista.

Tot fa pensar que en la majoria dels pobles i de les viles de Catalunya existia una considerable diversitat en les situacions econòmiques i socials dels seus components, al marge d'altres interessos econòmics generals (com els que

43. Hi havia moltes zones de Catalunya que es trobaven, majoritàriament, sota domini senyorial i en les quals, gairebé, no hi ha datats conflictes; i a la inversa.

44. Ni a totes les zones d'expansió econòmica (és a dir, zones amb augment del nombre de terres conreades i amb increment de la circulació mercantil) hi ha datats conflictes senyorials, ni a totes les zones possiblement més estancades tampoc no s'esdevé el mateix. Al Camp de Tarragona, per exemple, on en el període estudiat s'incrementaren les activitats econòmiques, no hi ha documentat gairebé cap conflicte sobre drets dominicals, mentre que al pla de Barcelona, on també s'incrementaren les activitats econòmiques, se'n tenen diferents referències: el plet sobre el delme entre els regidors i particulars de Sant Andreu de Palomar i el capítol de canonges de la seu de Barcelona (ACA, RAC, registre 926, foli 356) n'és un dels testimonis més clars.

45. Tornant al cas del Camp de Tarragona, en general, i al de Reus, en particular, la hipòtesi sembla confirmar-se: no es tenen referències que pagesos, més o menys benestants, comerciants o manufacturadors s'enfrontessin amb l'arquebisbe de Tarragona o d'altres senyors, en la mesura que aquests possessin alguna mena d'impediment a les seves activitats productives i mercantils.

podien enfrontar sectors socials amb interessos preferentment ramaders i sectors socials amb interessos preferentment agrícoles). Per tant, no es pot pensar en una sola mena d'interessos dels pagesos enfront dels senyors.

Al mateix temps, hi ha un altre fenomen molt complex, que és el de les xarxes de clientela: tant les que els senyors tenen en els pobles, com les que existeixen ⁴⁶ dins d'aquests sense relació directa amb el món senyorial.

Ambdós fenòmens, la diferenciació social i les «parcialitats» o «partits» (segons la terminologia de l'època), s'entrecreuen, de manera que a cada població l'evolució de la conflictivitat segueix un camí diferent. Ara bé, els diferents casos cobreixen un ventall de situacions que aniria des d'aquells pobles en què la universitat i la majoria dels veïns, de comú acord, pledejarien amb el senyor, a aquells altres pobles en què tant els càrrecs de la universitat com la major part dels habitants estarien dividits en dos bàndols diferenciats: l'un a favor del senyor, o com a mínim indiferent a les pretensions dels contraris a ell, i un altre d'oposat als seus interessos.

Aquest darrer fenomen, el de la divisió de la societat local en dos bàndols, és de considerable interès i requereix estudis en major profunditat per a determinar-ne amb precisió les característiques.⁴⁷ Ara bé, es pot avançar que molts dels pobles afectats són aquells en què hi havia conflictes senyorials seculars (Banyoles, Ripoll, Menàrguens) i que la divisió en dos bàndols degué obeir, fonamentalment, a l'existència, també secular, de parcialitats basades en estructures familiars i/o de clientela que s'havien anant reproduint generació darrere generació.⁴⁸

Cal advertir, a més a més, que les actituds collectives no eren, necessàriament, rígides i que es podien produir oscil·lacions en funció de la manera com es desenvolupaven els plets: el problema bàsic era el seu sosteniment monetari (pagament de procuradors, advocats, dietes, costes processals, etc.), i molt sovint els sectors de la població menys decidits a seguir-los s'acabaven enfrontant amb els que estaven disposats a satisfer el que calgués per a continuar-los.⁴⁹

46. Un dels nombrosos exemples d'acusacions d'existència de parcialitats relacionades amb el senyor o amb els seus representants és la que féu el síndic procurador de l'Espluga de Francolí, els anys 1799 i 1800, davant del Reial Acord. Segons aquell síndic, el comanador de l'orde de Sant Joan dirigia una parcialitat que estava composta pel seu procurador, d'altres particulars del poble, l'alcalde major de Montblanc i l'assessor jurídic d'aquest. A més, afegia, els regidors proposats per a l'any 1800 serien homes seus. El problema de fons consistiria en el fet que el comanador s'havia apropiat terres del comú (ACA, RAC, registre 1219, foli 513 i registre 1220, foli 27v).

47. Hom ja disposa d'alguns treballs d'interès sobre aquesta problemàtica, com el d'Elisa BADOSA, *Procés d'una resistència pagesa. El poble de Navarles contra el monestir de Sant Benet de Bages (1711-1833)*, «Primer Col·loqui d'Història Agrària. 1978» (València 1983), ps. 411-424.

48. Segons Pere ALSIUS, a *Ensaig històric sobre la vila de Banyoles*, apèndixs a la tercera part (Girona 1881), el conflicte entre un sector dels veïns i el monestir remuntava, com a mínim, al segle XIV. I la divisió de la població en dos bàndols (els «cayruts» o partidaris de la preservació dels privilegis polític-administratius i eclesiàstics del monestir i els «rodons» o partidaris de les llibertats municipals i de la independència de la parròquia del poble en relació amb l'església dels monjos) també era secular.

49. L'any 1805 onze habitants de Verdú s'adreçaren al Consell de Castella i acusaren el sector de veïns que controlava la universitat i que pledejava amb el monestir de Poblet

Tenint en compte tots aquests factors, i sempre com a hipòtesi que cal comprovar en posteriors treballs més detallats, sembla possible afirmar que els sectors en conflicte amb els senyors no pertanyien, en general, a les mateixes categories socials. En cada tipus de conflicte s'enfrontaven amb el senyor sectors socials específics (aquí uns pagesos i terratinents que no volien pagar uns determinats drets dominicals, allà sectors de població de totes les categories socials que s'oposaven a certes prerrogatives senyorials; en molts casos amb el suport o a iniciativa d'una part o de tota la universitat). I en els casos concrets de conflictes en què intervenien pagesos, aquests, atès que la pagesia no era un grup homogeni, o bé representaven sectors determinats de la pagesia local, o bé un sector ampli.

En definitiva, no sembla que es puguin establir relacions directes entre actuacions favorables o contràries als senyors i classes socials determinades, almenys a nivell de tot Catalunya. Tot i que la majoria dels conflictes feien referència a problemàtiques de tipus econòmic, el procés que portava a la presa de decisió d'iniciar un plet o de deixar de pagar un dret, responia a mecanismes molt complexos, entre els quals feia un paper important la força d'alguns líders per arrossegat sectors importants de població o l'existència de parcialitats ja estructurades i capaces d'iniciar l'enfrontament.⁵⁰

I quin és el paper de les autoritats públiques en tots aquests conflictes? El tema és enormement complex i no ha estat estudiat amb prou profunditat com per a poder-ne emetre opinions definitives. D'entrada, cal distingir els diferents nivells a què fa referència l'expressió «autoritats públiques»: per una part, hi ha les locals i, per dir-ho d'alguna manera, les regionals, tant reials, com senyorials (batlles, corregidors, alcaldes majors o tinentes de corregidor, procuradors jurisdiccionals i jutges d'apel·lacions, entre les més importants); després, hi ha les de l'àmbit general de tot el Principat (Reial Audiència, en les seves vessants governativa i judicial, Capitania General i la Intendència); i, finalment, hi ha les de l'àmbit estatal (Consell de Castella i Consell d'Hisenda, entre les més directament relacionades amb la conflictivitat senyorial).

Cadascuna d'aquestes autoritats, en un moment o un altre, es va veure involucrada en algun conflicte senyorial, i atès que, darrere d'elles, hi havia persones diverses que prenia decisions, no és possible establir generalitzacions sense tenir en compte les actuacions concretes al llarg del temps.

Pel que fa a les autoritats locals, es pot dir, però, que algunes vegades van

d'haver malgastat el fons monetari aplegat en un repartiment autoritzat per a continuar el plet (i que, segons ells, ascendia a més de 44.000 rals). Al mateix temps que sollicitaven que se'ls obligués a passar comptes dels ingressos i despeses del plet, demanaren que no es permetés que poguessin disposar dels sobrants dels propis per a continuar pledejant (ACA, RAC, registre 1024, folis 1078-1095v).

50. A Sant Joan de les Abadesses sembla que el líder del sector contrari al senyor era un escrivà públic (ACA, RAC, registre 921, folis 767 i ss.), i a Menàrguens, el monestir de Poblet assenyala l'apotecari com a principal fomentador de les discòrdies, «... que parece ha hecho empeño de abatir a los individuos de aquel Monasterio pues les trata de fraílotas y reprehende a sus vasallos por la inclinación que tienen al Monasterio...» (ACA, RAC, registre 910, foli 450).

ser acusades d'estar involucrades directament en la disputa, ben sovint afavorint els interessos d'algun senyor determinat.⁵¹

A nivell de la Reial Audiència, és a dir, dels seus magistrats —i tot esperant treballs que analitzin de manera detallada la naturalesa de les seves decisions—, es pot apuntar la hipòtesi que es tractava d'un organisme en què els seus membres tendien a oposar-se a tota mena d'innovacions o modificacions dels costums⁵² si no hi havia alguna nova norma legal en virtut de la qual quedessin aquells sense validesa.⁵³ La seva valoració, freda i distant i contrària a tota mena de desordres públics, pot fer la impressió, alguns cops, que era més aviat inclinada cap als interessos dels senyors.⁵⁴ Però, possiblement, l'únic que procuraven els magistrats era el manteniment del *status quo* i del compliment de la llei, en el sentit més rigorós de l'expressió.⁵⁵

51. Els casos són molt nombrosos. El batlle de Sudanell, per exemple, va ser acusat, l'any 1761, d'afavorir el gran prior de l'orde de Sant Joan en un plet que el comú tenia amb ell (ACA, RAC, registre 908, foli 151). Vegeu, també, la nota 46.

52. El procurador del senyor de Miralles i Santa Perpètua es queixà, l'any 1807, que els batlles respectius es negaven a recollir el títol de llur nomenament i a prestar el jurament del càrrec en mans del procurador jurisdiccional. El Reial Acord manà que es mantingués el costum i que, després, els qui no estiguessin d'acord amb aquest, que es presentessin davant del tribunal competent a exposar les seves pretensions (ACA, RAC, registre 1227, foli 333).

53. Quan el Reial Acord s'assabentà, l'any 1814, que el prior de Benissanet havia nomenat un procurador jurisdiccional, manà que s'abstingués d'exercir jurisdicció (amb pena de mil lliures en cas d'incompliment) i que aquesta ordre es fes arribar a tot Catalunya, per tal que no es reconegués cap justícia baronial (ACA, RAC, registre 1412, foli 219v).

54. En un informe que el Consell d'Hisenda demanà al Reial Acord l'any 1776 sobre la instància de la universitat de Menàrguens en sollicitud que es concedís facultat als seus veïns per a imposar-se un repartiment a fi de seguir un plet de jurisdicció en contra del monestir de Poblet, aquest Reial Acord, tot i reconèixer que la majoria dels veïns eren partidaris de l'esmentat repartiment, considerà que «... por las dichas diligencias se descubren las muchas instancias, acusaciones, sobornos y persuaciones que mediaron para engrosar el partido de los concientes a los pleytos, lo qual junto con las parcialidades de aquellos vecinos obliga a hacerse poco, o ningún caso del maior número de votos. Y en esta inteligencia la determinación de si deberá continuarse el pleyto, y las contribuciones, ya no deberá gobernarla otra regla que la de la utilidad que podrá resultar a aquel público del seguimiento de tal pleyto». L'Acord, precisament per a indagar la utilitat del plet, comissionà l'alcalde major de Lleida per tal que, reunida la universitat de Verdú, li exposessin els seus components què era el que pretenien. En l'informe que trameté posteriorment, aquest alcalde major digué que «... sería muy poca o ninguna la utilidad que podría resultar al común de dicha Villa del éxito favorable del mencionado pleyto. De la certidumbre de esta proposición no sale garante el Real Acuerdo, si que solamente la expone para acreditar que por su parte no ha sido culpable, ni ociosa la detención que ha padecido el Expediente; y que éste no respira otra cosa que el infeliz estado de la Villa de Menargues por hallarse como se hallan sus vecinos divididos en dos bandos, de los quales el maior tiene por gefe a Joseph Culleres, que se titula Médico, sin serlo, con los Regidores que siempre son a su gusto, y el menor al boticario Pedro Montalt con el baile qualquiera que sea, de modo que los demás particulares obran a ciegas, quando respectivamente les influyen aquellos, y en especial los addicts a Culleres...» (ACA, RAC, registre 816, folis 491v-494v).

55. En un altre informe del Reial Acord, fet a petició d'un dels consells de la cort, al qual s'havien adreçat els regidors i veïns de Verdú sollicitant el nomenament de jutges àrbitres, per a determinar el plet que seguïen amb el monestir de Poblet a la Reial Audiència de Catalunya sobre domini alodial i campal del terme i d'altres punts, aquell Reial Acord explicà l'evolució de l'esmentat plet i exposà que «... Las precitadas escrituras

Anteriorment s'ha parlat de la hipòtesi que, en el període estudiat i en algunes zones de Catalunya, es va produir un canvi de mentalitat en un sector de la societat en relació amb les institucions senyorials. Ara bé, si això és només una teoria provisional, el que està datat clarament és que en algunes zones de Catalunya hi ha un major nombre de referències de conflictes que en d'altres. Al marge del fet de comprovar *a posteriori* si la manca de conflictes en certes zones es deu a una distorsió produïda per les fonts documentals, el que és clar és que a certes comarques actuals de Catalunya hi hagué bastants conflictes. El problema que hom es pot plantejar, llavors, és: ¿hi hagué cap relació entre aquests conflictes? ¿Influí l'activitat pledejadora dels uns en els altres? ¿Hi hagué una similitud de problemàtiques entre ells?

Si hom es limita al que posen les fonts documentals, el fet és que no s'hi poden trobar, pràcticament, referències que permetin establir alguna mena de relació entre diferents conflictes a localitats també diferents. A més a més, en els pocs casos en què es parla d'altres disputes, hom no pot saber si les informacions procedien de les parts o dels seus procuradors i advocats.⁵⁶ Per això, si es vol conèixer amb major profunditat aquesta problemàtica caldrà recórrer a altres tipus de fonts documentals, especialment correspondència privada o alguna mena de memòries personals.

Per tal de comprovar si les característiques generals de la conflictivitat senyorial, explicades a les pàgines anteriors, també són vàlides per a les zones amb major nombre de conflictes datats i, alhora, per tal d'il·lustrar amb més detall la problemàtica estudiada, es comentaran, breument, els conflictes senyorials datats a la comarca de l'Urgell, una de les més conflictives de Catalunya.

La comarca de l'Urgell, a la zona occidental de la Depressió Central, ocupa, només, una part del pla homònim, i està vorejada al nord (serra d'Almenara) i a l'est (serra del Tallat) per zones de relleu que contrasten amb les extensions planes.⁵⁷ De clima continental, devia ser, el segle XVIII, una contrada de terres ermes, en part destinades a pastures, i de conreus de secà.⁵⁸ Poc habitada (7.338 habitants l'any 1718), la població augmentà en el transcurs de les dècades centrals del segle (19.419 habitants el 1787)⁵⁹ i, possiblement, també degué augmen-

y otras muchas producidas en el indicado pleyto, movieron a esta vuestra Audiencia en proferir la Sentencia Diffinitiva el día 12 de Mayo de 1779...» (que va ser favorable al monestir i que va seruplicada pels regidors i veïns de Verdú). És a dir, i sense voler entrar en judicis de valor, els magistrats de l'Audiència consideraven que el monestir havia provat el seu domini directe sobre el terme (ACA, RAC, registre 823, folis 154-157), al marge que això significués una càrrega molt forta per als seus habitants i terratinents (ACA, RAC, registre 585, foli 170v).

56. En la petició dels regidors i veïns de Verdú sol·licitant el nomenament de jutges àrbitres, esmentada a la nota anterior, aquells indicaren que el mateix consell havia seguit un procediment similar per a resoldre un plet entre Poboleda i el monestir de Scala Dei (ACA, RAC, registre 585, foli 170v). Hom no pot saber, però, si els habitants de Verdú s'havien assabentat d'allò a partir d'informacions verbals de gent de la comarca o de les comarques veïnes, o a partir dels procuradors i advocats.

57. *Vid. Geografia de Catalunya*, volum II (Barcelona 1964), ps. 539-566.

58. El Canal d'Urgell no fou construït fins a mitjan segle XIX, malgrat que el segle XVIII ja feia un parell de centúries que es parlava de la seva realització.

59. Sobre la població de la comarca de l'Urgell el segle XVIII, *vid. P. VILAR, op. cit.*, vol. III, ps. 173 i 174.

tar el nombre de terres conreades, en detriment dels erms i, ben segur, de les pastures.

Fins a finals del mateix segle només hi hagué tres localitats de jurisdicció reial. Dues eren les més importants de tota la comarca (l'any 1787 Tàrrega tenia 2.905 habitants i Agramunt 1.881); la tercera, Ivars d'Urgell, aquell mateix any, en tenia 249. La resta de localitats eren de jurisdicció senyorial, si bé els senyors eren molt diversos: entre d'altres, el monestir de Poblet, el duc de Sessa, el duc d'Híxar, el baró de Maldà i el monestir de Vallbona de les Monges.

L'any 1787, segons el cens de Floridablanca, el nombre de localitats habitades era de 58. D'aquestes, 32 sobrepassaven els cent habitants, i només tres —a part Tàrrega i Agramunt— tenien més de mil habitants: Verdú, amb 1.300; Guimerà, amb 1.246; i Bellpuig d'Urgell, amb 1.090.

De totes aquestes localitats, i limitant l'anàlisi al període 1780-1808, n'hi hagué disset on s'han datat conflictes senyorials. Això representa, solament, el 26,78 % dels pobles de jurisdicció senyorial, però, en canvi, el 47,80 % dels habitants que vivien sota aquest tipus de jurisdicció.

Dels conflictes anomenats seculars, només hi ha constància que n'hi hagués un en tota la comarca. L'any 1691 els regidors i particulars del poble de Verdú iniciaren un plet contra el monestir de Poblet sobre domini directe alodial i campal de tot el terme i altres punts.⁶⁰ El plet, que corresponia a la Reial Audiència de Catalunya, prosseguia encara l'any 1780, a principis del segle XIX les parts el continuaren davant del Consell d'Hisenda, i tenia antecedents en un altre plet sobre la mateixa matèria a la Reial Audiència dels segles XVI i/o XVII: sembla que l'oposició a reconèixer el domini directe a favor del monestir es remuntava, com a mínim, al segle XIV.⁶¹

A Guimerà, l'any 1784, també hi hagué fortes tensions a l'hora que els veïns capbreuessin a favor del duc d'Híxar; però uns quants anys després, el 1788, se signà una concòrdia entre les parts segons la qual el citat duc feia remissió de tots els lluïsmes i censos que els veïns li devien (i que, segons el Reial Acord, pujaven a una quantitat molt elevada) a canvi de 1.000 lliures.⁶²

Dels conflictes documentats, aquests dos són els únics en què un sector de veïns es negà a capbrevar. El que no és possible saber, amb la documentació amb què s'ha treballat, és qui eren aquests veïns. A Guimerà, per la concòrdia

60. Aquests punts eren: «... *Primo: Que dicho Monasterio no es dueño alodial y campal de aquel territorio; Segundo: que no es tampoco dueño de las tierras vacantes, si que éstas son de la Universidad; Tercio: que el Molino Aceytero que tiene en la villa no es ni puede ser de distrito y para el caso de serlo no deven los de Verdú las contribuciones que pretendé; Quarto: que no deve percibir derechos de gavelas en las ferias; Quinto: que no tiene privativa de vender vino por mesada; Sexto: que no goza la prerrogativa de que se le pida licencia antes de sacarse los granos de las Heras; Séptimo: que no puede prohibir el quando y modo de vendimiar; Octavo, que no puede poner impedimento acerca la Saca de los Estiércoles; Nono, que la Casera de su Castillo de Verdú no tiene preferencia en el orno de cocer Pan...*». Cap a la dècada dels anys seixanta del segle XVIII (o, potser, la dels setanta), s'introduí un desè punt: «... *que no tiene la qualidad de Decimador universal*» (ACA, RAC, registre 585, folis 169 i 169v).

61. ACA, RAC, registre 823, foli 155v.

62. ACA, RAC, registre 1159, folis 270 i ss.

del 1788, o, més ben dit, pel que se'n sap, aquesta beneficià un sector socialment vertical dels seus habitants.⁶³ A Verdú, aparentment, la majoria dels seus veïns era contrària a reconèixer el domini directe del monestir sobre el terme; però no és segur. A més a més, tampoc no es pot saber si després de la sentència del 1779 aquells acabaren capbrevant o no.

També fou important un altre conflicte, però amb prou feines s'han trobat indicis de la seva existència. L'any 1799 els regidors de Tornabous i altres pobles demanaren al Reial Acord una junta de veïns a cadascun d'ells a fi de resoldre el convenient per a reintegrar a la corona la jurisdicció i altres preeminències que, segons els sollicitants, havien estat venudes pel rei al seu senyor (el monestir de Poblet).⁶⁴ S'ha pogut determinar que, el 1801, les jurisdiccions de tots aquests pobles havien estat reincorporades a la corona,⁶⁵ però com que també en aquest any consta com a reincorporada la jurisdicció de Menàrguens (un altre dels pobles amb un conflicte secular amb el seu senyor, el monestir de Poblet), no hi ha hagut manera d'esbrinar si els dos conflictes arribaren a estar relacionats o no, ni si, junt amb la jurisdicció, es reincorporaren aquelles altres preeminències (quines?). Malgrat la poca informació, aquest conflicte és de força interès perquè és un dels pocs en què es trobaren implicats un cert nombre de pobles.

Hi ha també documentat un altre cas en què tres pobles de l'Urgell (Bellpuig, Vilanova de Bellpuig i Castellnou de Seana) i un de la Noguera (Linyola) tingueren un conflicte amb el senyor comú a tots, el duc de Sessa. L'any 1806 el citat duc inicià, per separat, un plet amb la universitat i particulars de cadascun dels esmentats pobles reclamant el pagament del delme de llegums.⁶⁶ La problemàtica afectà, només, un aspecte concret del domini senyorial i fou un tipus de litigi del qual hi ha referències per a d'altres localitats, tant en el segle XVIII com en el XVII⁶⁷ (seria interessant poder establir si les quatre universitats es posaren d'acord en la defensa dels seus drets, malgrat que es veïeren obligades a prosseguir els plets per separat). Fora d'això, no s'ha pogut saber res més d'aquest conflicte.

La resta dels conflictes senyorials de la comarca de l'Urgell afectaren localitats aïllades, almenys sense relació documentada entre els uns i els altres, si bé alguns dels objectes del litigi foren similars.

L'any 1784 o 1785 la mateixa universitat de Bellpuig d'Urgell inicià un plet contra el duc de Sessa, el seu senyor, per la pretensió d'aquest darrer d'obligar

63. Segons un informe del Reial Acord, els veïns més hisendats serien els més beneficiats amb la condonació dels censos i lluïsmes que es devien (ACA, RAC, registre 1159, folis 270 i ss.).

64. ACA, RAC, registre 1219, foli 410v.

65. ACA, RAC, registre 1247 (sèrie de registres de «Nombramientos»).

66. ACA, RAC, registre 1143, folis 41-42v, 59 i 59v i 108-109.

67. ACA, RAC, Processos Civils, número 118: el síndic i singulars persones de la universitat de Valls contra l'arquebisbe de Tarragona, el prior i paborde de la seu de Tarragona i el rector de la parròquia de Valls, sobre pagament de delme de diferents fruits (avellanès, garrofes, melons, espinacs...), iniciat el 15 de setembre de 1659, amb sentència del 27 de setembre de 1661 (favorable a l'arquebisbe, el paborde i el rector) i acabat amb decret d'execució del 31 d'octubre de 1661.

els collidors d'olives a moldre-les en el seu molí.⁶⁸ I a partir de l'any 1800 alguns veïns de Maldà s'oposaren a la districtualitat d'un molí d'olives del baró de Maldà. El conflicte ja s'havia iniciat uns anys abans, sobre el mateix problema, però amb veïns d'altres localitats,⁶⁹ i és molt probable que els anteriors habitants de Maldà ja haguessin pledejat amb el llinatge de barons precedent en relació amb la mateixa qüestió.⁷⁰

El mateix baró de Maldà es veié afectat, l'any 1788, per l'oposició d'un grup de veïns de les Belianes a la districtualitat d'un molí seu, possiblement situat a Maldà. Aquests veïns demanaren al Reial Acord que, per evitar les pèrdues que els representava la lentitud de la mòlta, se'ls permetés portar les collites a qualsevol altre molí, però pagant el delme i els altres drets dominicals al baró.⁷¹

La resta de conflictes, almenys per les notícies que se'n tenen, foren més localitzats. El monestir de Vallbona de les Monges inicià, l'any 1790, un plet a la Reial Audiència de Catalunya en contra de la universitat de Preixana en el qual demanava que l'esmentada universitat li pagués la tercera part del preu de la venda de les herbes del terme, part que no se satisfieia des de l'any 1787 i a què tenia dret segons els reconeixements fets pels jurats i prohoms en els anys 1660 i 1700 i pels regidors en els anys 1728, 1757 i 1786.⁷² A Anglesola, l'any 1780, hi hagué una forta oposició d'un sector de la població a un establiment emfitèutic fet pel senyor a una veïna.⁷³ El 1782 s'estava tramitant una concòrdia entre el marquès de Pinós i la universitat de Puigverd d'Agramunt sobre reintegrament a aquesta darrera de prats comunals dels quals l'esmentat marquès fruïa indègudament des de l'any 1729.⁷⁴ I, a principis del segle XIX, el duc de Sessa seguia una causa, possiblement a la Reial Audiència, contra alguns particulars de Sant Martí de Maldà; la referència, del 1803, no fa explícita la matèria del plet, però molt probablement era sobre domini i ús d'aigües.⁷⁵

Cal tenir present que, a més a més, hi ha documentades un nombre elevat de referències de petits conflictes sobre nomenament de càrrecs del comú i altres prerrogatives senyoriales de tipus judicial-administratiu, conflictes que tingueren lloc tant en els pobles esmentats anteriorment, com en els altres de la comarca. En uns casos, la relació directa entre aquest tipus de conflictes i els explicats anteriorment és clara: es tractava d'evitar que persones parcials del senyor, o bé contràries a ell, ocupessin càrrecs públics i actuessin a favor d'ell o de la univer-

68. ACA, RAC, registre 932, foli 30.

69. Sobre aquests i d'altres conflictes entre el baró de Maldà i habitants d'aquest poble els segles XVIII i principis del XIX, *vid.* Gspar FELIU I MONTFORT, *Els plets del baró de Maldà*, «Actes del Primer Congrès d'Història Moderna de Catalunya» (Barcelona 1984), ps. 185-192.

70. ACA, RAC, registre 1220, foli 360v: el baró de Maldà demanà, l'any 1800, còpia d'una sentència proferida l'any 1607 en un plet entre l'antic senyor i la universitat sobre pagament de delme i altres punts.

71. ACA, RAC, registre 935, foli 160.

72. ACA, RAC, registre 1050, folis 344-345.

73. ACA, RAC, registre 818, folis 215-217.

74. ACA, RAC, registre 580, folis 60v i 61.

75. ACA, RAC, registre 1223, foli 333.

siat.⁷⁶ En els altres casos la relació no és tan clara o no hi ha indicis que permetin pensar en la seva existència, de manera que hom no sap si hi hagué alguna altra mena de conflicte més profund, o si es tractava, senzillament, de desacords en el procediment i/o en les persones que eren nomenades pel senyor.⁷⁷

Tampoc no s'ha d'oblidar que no s'han comptabilitzat, com a conflictes senyorials, en aquest estudi més detallat sobre la comarca de l'Urgell, diferents casos relacionats amb la pretensió d'algunes universitats de desfer-se del pagament de drets sobre parts de les collites (novens, onzens, dotzens, etc.).⁷⁸ Les informacions aplegades sobre aquest tipus de drets són molt escasses i no permeten esbrinar si es tractava de drets senyorials, pròpiament dits, o si eren altres menes de gravàmens, com ara contribucions per a satisfer deutes pendents amb creditors censalistes, que els veïns, antigament, havien acceptat imposar-se i que, per alguna raó, havien anat a parar a mans del senyor o d'altres persones.⁷⁹

De tot el que s'ha dit es pot concloure, doncs, que les característiques generals de la conflictivitat senyorial a la comarca de l'Urgell en el període 1780-1808 no foren gaire diferents de les de la resta de Catalunya.

Vistos en conjunt, els conflictes senyorials d'aquesta comarca foren molt diversos, tant pel que fa als tipus d'institucions senyorials objecte de conflicte, com als senyors afectats, com al període històric en què tingueren lloc aquells conflictes. La variable més uniforme, la que fa referència als que s'oposaven als senyors, requereix una matisació en la mesura que les fonts documentals amb què s'ha treballat —i tal com ja s'ha explicat— donen escasses informacions sobre

76. Precisament, les úniques referències del plet iniciat pel monestir de Vallbona de les Monges contra la universitat de Preixana que hom pot trobar en la sèrie de registres d'«Expedientes» tenen a veure amb l'oposició d'alguns membres de la universitat i d'un veí del poble al nou regidor degà de l'any 1790, el qual acusen de ser parcial de l'abadessa i anar en contra dels interessos del comú (ACA, RAC, registre 1210, foli 282).

77. Aquest és el cas de l'única referència d'un conflicte senyorial a Ciutadilla entre el 1751 i el 1808: l'any 1765 uns veïns es queixaren perquè el senyor havia reelegit el batlle i els havia amenaçat amb una multa i presó si no li prenién possessió. Com que les persones que ocupaven el càrrec de batlle s'havien de canviar cada dos anys, el Reial Acord el cessà i manà al senyor que en nomenés un altre (ACA, RAC, registre 912, foli 385).

78. Només a la comarca de l'Urgell n'hi ha datats quatre d'aquests casos:

- Bellver, any 1796: la universitat volia exonerar-se d'un dret d'un novè, tal com havia aconseguit el poble de Cérvoles (ACA, RAC, registre 1216, foli 368).
- Rocafort de Vallbona, any 1796: la universitat volia redimir un dret d'un onzè que percebia un tal Antoni Foquet (ACA, RAC, registre 1216, foli 365).
- Vilagrassa, any 1805: la universitat volia redimir un dret d'un onzè i un altre d'un dotzè de tots els fruits que els veïns satisfieien al seu senyor, el marquès de Cerdanyola (ACA, RAC, registre 1225, foli 260v).
- Anglesola, any 1806: la universitat volia redimir un quaranta-tresè que els veïns satisfieien al seu senyor, el comte de Peralada (ACA, RAC, registre 1226, foli 347v).

79. Aquest és el cas d'un onzè que els veïns de Bellpuig satisfieien al duc de Sessa sobre la redempció del qual se signà una concòrdia entre l'esmentat duc i la universitat l'any 1758. Els orígens d'aquest dret sembla que remuntaven a l'any 1457, quan, per tal de lluir molts censals, la universitat i els creditors signaren una concòrdia en la qual es pactà la imposició del dit onzè sobre tots els fruits collits al terme. L'any 1506 se'n féu donació a Don Ramon de Cardona, a canvi que aquest redimís els censals que encara existien (ACA, RAC, registre 389, folis 162v-240).

els conflictes entre senyors i particulars, per la qual cosa no és d'estranyar que la majoria d'aquells opositors fossin les universitats.

Finalment, hom troba a l'Urgell tot el ventall de fenòmens relacionats amb els conflictes senyorials que s'han descrit per a tot Catalunya: conflictes seculars, divisions de les opinions dels habitants de molts pobles en dos bàndols, aldarrulls, etc. En síntesi: tant a l'Urgell com a la resta de Catalunya no és possible d'identificar causes úniques per a tots els conflictes.

Versemlantment, les possibilitats que hi hagués conflictes sobre el pagament del delme o d'altres drets dominicals, en una època d'augment dels preus i del nombre de terres conreades, devien ser les mateixes, tant a les comarques occidentals de la Depressió Central com a les del Camp de Tarragona, per posar dos exemples concrets. Així, el fet que en una zona n'hi hagi de documentats i a l'altra no es podria interpretar com a resultat de l'acció de persones concretes amb líders concrets que, en determinades conjuntures, decidiren oposar-se, amb major o menor suport social, al seu senyor. Això potser influí en d'altra gent de localitats més o menys properes, de manera que en un moment determinat consideraren que un determinat dret era abusiu o que els era molt gravós després d'una mala collita o d'una alteració dels preus.

Per dir-ho amb d'altres termes, aquesta idea es podria sintetitzar amb la hipòtesi que la conflictivitat generava conflictivitat.

No és possible demostrar, amb les dades recollides, la validesa de l'afirmació anterior. Ara bé, pot ser d'interès contrastar la localització dels conflictes documentats en el període 1751-1808 amb els del període 1808-1837, per tal d'esbrinar si la confusa legislació sobre senyories influí en la societat catalana de manera que alterés els comportaments socials de les dècades anteriors.

Com que el Reial Acord, a partir del 1808, deixà de tenir les competències governatives que li corresponien segons el decret de Nova Planta (a causa del buit de poder durant la Guerra del Francès, perquè aquelles competències foren usurpades pels capitans generals entre el 1815 i el 1820 i entre el 1823 i el 1833 o perquè la nova legislació liberal reduïa les competències de la Reial Audiència a l'àmbit judicial, cosa que s'esdevingué entre el 1812 i el 1814, entre el 1820 i el 1823 i a partir del 1833), la sèrie de registres d'«Expedientes» no conté el nombre de informacions d'abans del 1808, i la representativitat dels conflictes senyorials que hi ha documentats és molt difícil de valorar. De tota manera, no hi ha raons per creure que arribessin més informacions d'unes zones de Catalunya que de les altres. Per tant, encara que hi hagués més casos reals, els cent cinquanta-sis pobles dels quals es tenen informacions, localitzats en un mapa, han de permetre formar-se una idea aproximada de les zones de Catalunya en què, entre el 1808 i el 1837, hi hagué una major concentració de conflictes senyorials.⁸⁰

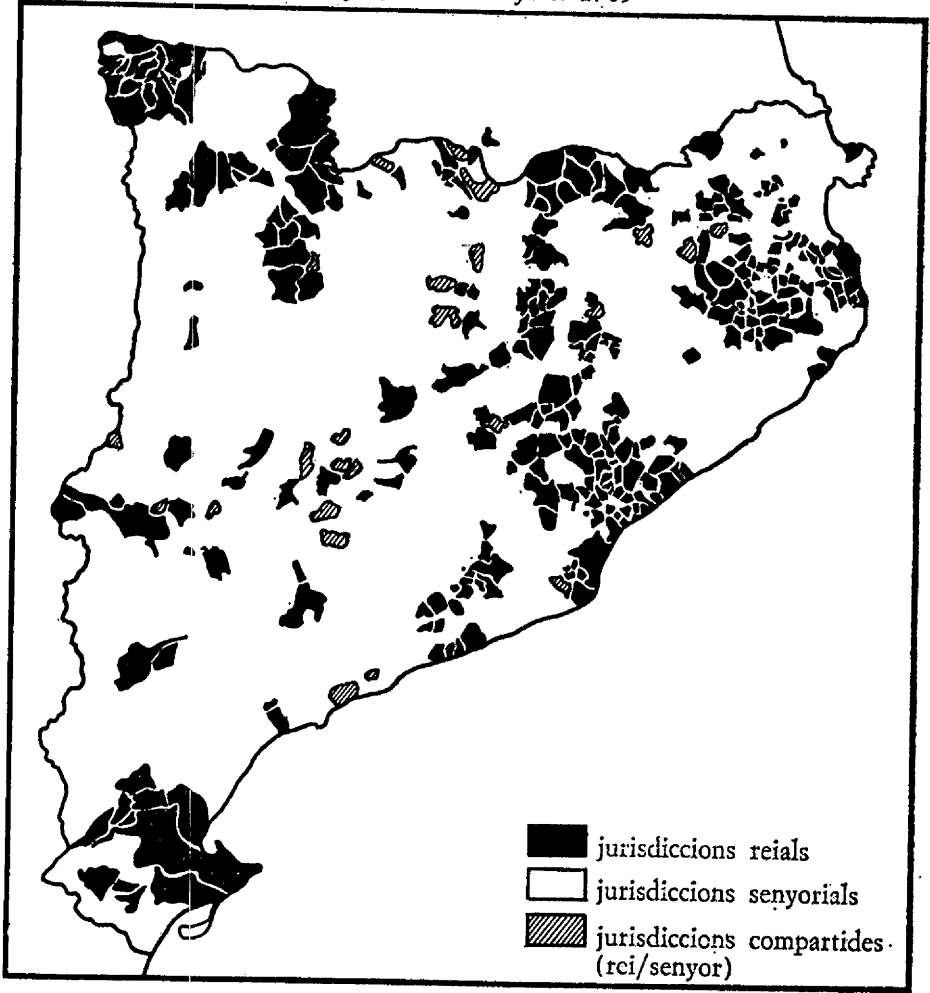
Finalment, si hom compara els mapes dels conflictes senyorials econòmics dels dos períodes (1751-1808 i 1808-1837) es pot comprovar com, en termes generals, les zones en què es desenvoluparen foren les mateixes: les comarques occidentals de la Depressió Central i les comarques litorals i pre-litorals, entre

80. Vegeu el mapa 4. Només s'han tingut en compte els conflictes senyorials de tipus econòmic, perquè les jurisdiccions senyorials foren abolides l'any 1811.

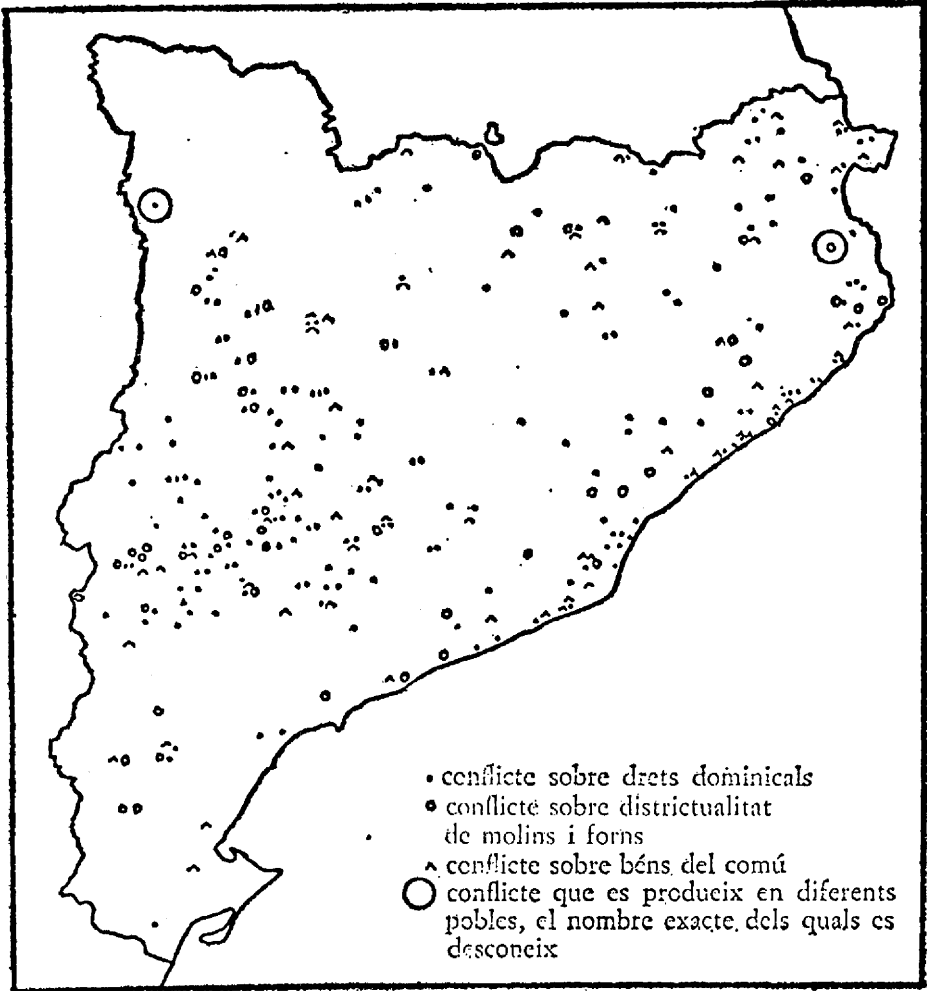
el Tarragonès i el Rosselló (a partir del 1808 s'han documentat més conflictes senyorials en el Camp de Tarragona). Els pobles afectats, majoritàriament, foren diferents, i, dins de la Depressió Central, les comarques afectades foren més orientals (la Segarra, abans del 1808, n'havia tingut pocs, de conflictes). De tota manera, la coincidència geogràfica és prou important com per suposar que hi hagué alguna mena de relació entre els conflictes d'aquelles zones.

És a dir, que si al llarg de vuitanta-set anys els conflictes senyorials tingueren lloc, en la seva major part, en unes zones concretes de Catalunya, és perquè en aquestes hi hagué unes raons que els feren aparèixer. Resta, doncs, pendent estudiar més detalladament les motivacions d'aquests conflictes i confirmar les hipòtesis que s'han formulat al llarg d'aquesta primera aproximació al tema.

MAPA 1: *Distribució de les jurisdiccions senyorials, reials i compartides (rei/senyor) a Catalunya el 1765*

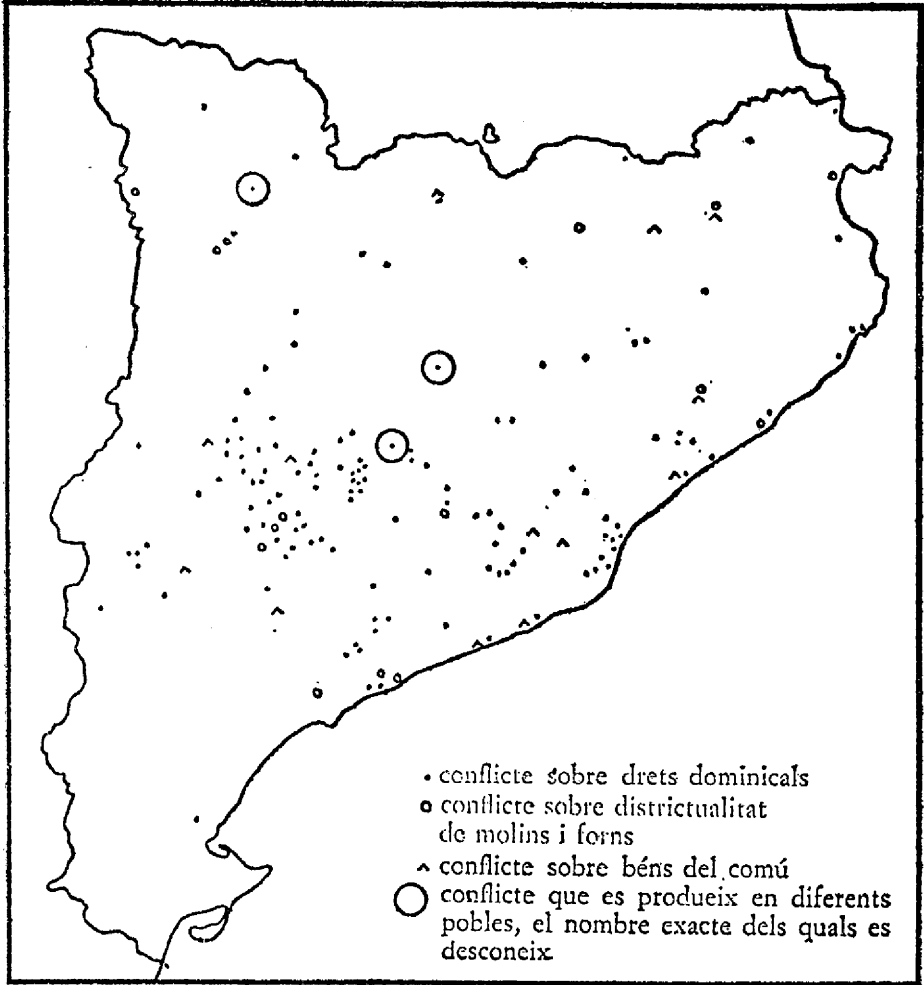
MAPA 2: *Els conflictes sobre drets econòmics del 1751 al 1808*

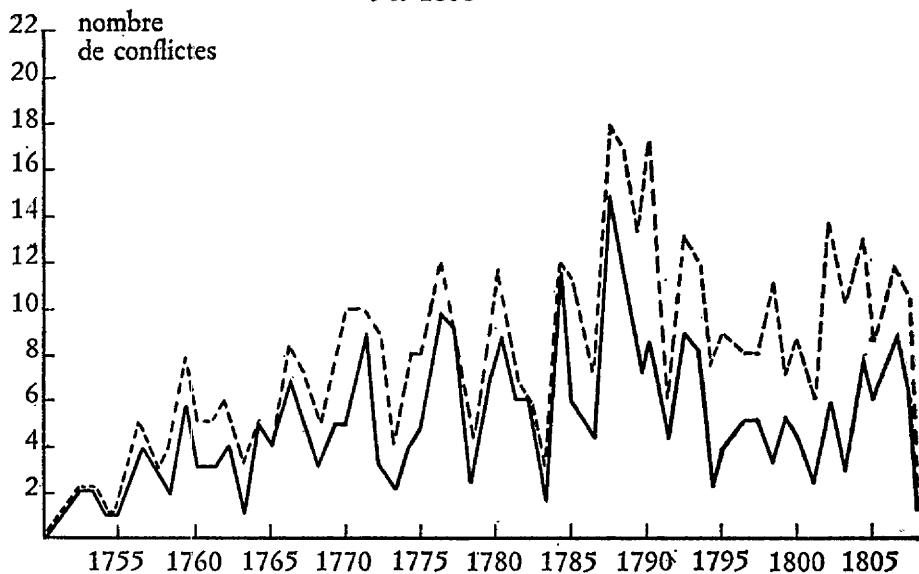
MAPA 3: *Els conflictes sobre les institucions senyorials jurisdiccionals del 1751 al 1808*

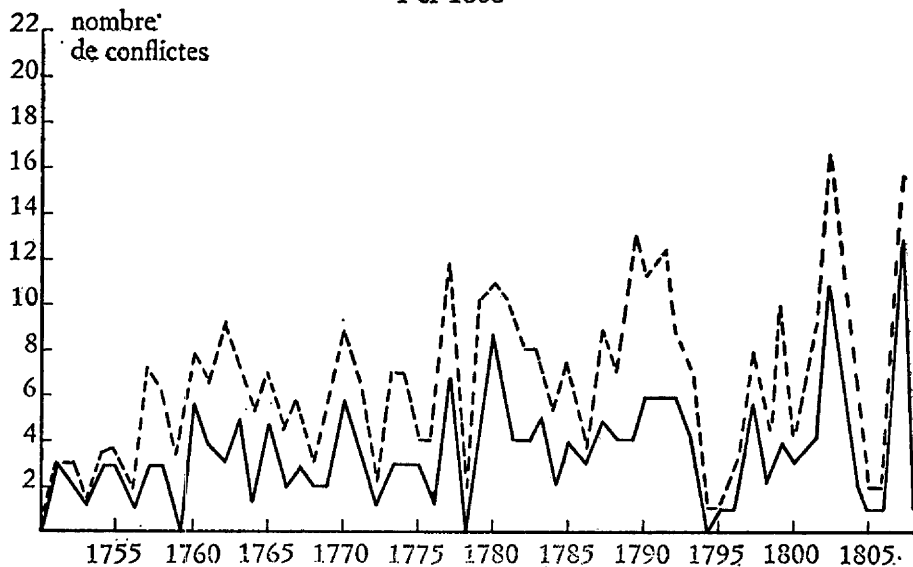
MAPA 4: *Els conflictes sobre drets senyorials econòmics del 1808 al 1837*

GRÀFIC 1. *Evolució dels conflictes senyorials econòmics entre el 1751 i el 1808*

GRÀFIC T. *Evolució dels conflictes senyorials jurisdiccionals entre el 1751 i el 1808*

— conflictes esmentats per primer cop.
 - - - conflictes esmentats per segona vegada o més.